

Vrijheidweg 45
1521 RP Wormerveer
088 1262 920
advies@grsmilieu.nl

Rapport

Archeologisch bureauonderzoek

Westergeest 57 te Uitgeest

opdrachtnummer 2021252

Datum	:	14 september 2021
Versie	:	01
Status	:	definitief
Opdrachtgever	:	Rococo BV Cas Pronk Lijnbaan 70 1969 NG Heemskerk

Archeologisch bureauonderzoek voor het plangebied aan de Westergeest 57 te Uitgeest, gemeente Uitgeest

Hollandia reeks 948

HOLLANDIA archeologen

COLOFON

Hollandia reeks nr.	948
Titel:	Archeologisch bureauonderzoek voor het plangebied aan de Westergeest 57 te Uitgeest, gemeente Uitgeest.
Toponiem:	Uitgeest Westergeest 57
Bevoegde overheid:	Gemeente Uitgeest
Onderzoeksmeldingsnummer:	5111629100
Hoekcoördinaten:	109.067/504.248 109.125/504.219 109.116/504.193 109.053/504.227
Uitvoerder:	Hollandia archeologen Tuinstraat 27a 1544 RS Zaandijk
Auteur:	drs. M.E. Luitjes
In opdracht van:	Dhr. B. Balder, GRS Milieu
Wetenschappelijke leiding:	P.M. Floore
Illustraties:	M.E. Luitjes, tenzij anders vermeld.
Uitvoeringsdatum:	September 2021
Beheer en plaats documentatie:	Transitiedepot Hollandia archeologen, Zaandijk. Naderhand: Provinciaal archeologisch depot Noord-Holland, Castricum ARCHIS3
Versie:	Concept 13-9-2021
Intern Projectnummer:	1309
ISSN:	1572-3151
Autorisatie:	P.M. Floore
Omslagafbeelding:	De huidige woning aan de Westergeest 57 in Uitgeest.

© Hollandia archeologen, Zaandijk 2021
Tuinstraat 27a
1544 RS Zaandijk
☎ 075 - 622 49 57
✉ info@archeologen.com

HOLLANDIA archeologen

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	5
1. Inleiding	7
2. Onderzoeksgebied	9
3. Beleid	11
4. Doel en methode	13
5. Aardwetenschappelijke gegevens	15
6. Historische en archeologische gegevens	17
7. Gespecificeerde archeologische verwachting	21
8. Conclusie en advies	23
Literatuurlijst	24
Bijlagen	25
1. Archeologische perioden	
2. Archeologisch stappenplan	

SAMENVATTING

In september 2021 heeft Hollandia Archeologen, in opdracht van dhr. B. Balder van GRS Milieu, een archeologisch bureauonderzoek opgesteld voor een plangebied aan de Westergeest 57 in Uitgeest, gemeente Uitgeest (NH). De aanleiding voor het onderzoek is de geplande bouw van twee nieuwe woningen binnen twee verschillende bouwblokken achter op het perceel van de huidige woning met huisnummer 57.

Op de archeologische beleidskaart is het onderzoeksgebied ingedeeld in categorie AWG-2 en dit betreft de historische dorpskern van Uitgeest, een niet-beschermd archeologisch monument. Het gebied van categorie AWG-2 is tevens aangemerkt als archeologisch monument (AMK 13945). Op deze beleidskaart is opgenomen dat bij werken met een oppervlak boven de 100 m² en grondroering dieper dan 0,35 m onder maaiveld rekening dient te worden gehouden met de aanwezigheid van archeologische waarden.

In het plangebied is nog niet eerder archeologisch onderzoek uitgevoerd. Door RAAP is een archeologische begeleiding uitgevoerd aan de Westergeest. Hierbij zijn laatmiddeleeuws aardewerk in het ophoogpakket en ploegsporen in het strandwalzand aangetroffen. Verder is ter hoogte van huisnummer 87 bouw materiaal aangetroffen, vermoedelijk afkomstig van de bebouwing afgebeeld op de kadastrale minuut, en verbrand leem van een oudere vindplaats opgeboord. Aan de J.E. de Witstraat is de loop van de strandwal en de erbovenop liggende ophogingslagen en akkerpakketten met een booronderzoek goed gedocumenteerd. In de meest zuidoostelijke hoek bevindt de strandwal zich op een diepte van 0,16 m NAP (0,85 m -mv). Verder in westelijke en noordelijke richting bevindt de strandwal zich dieper ten opzichte van het maaiveld, minimaal -0,37 m NAP (1,25 m -mv) en maximaal -0,95 m NAP (1,65 m -mv). Hiermee valt te concluderen dat het onderzoeksgebied op de flank van deze strandwal ligt. Als laatste kan worden vermeld dat er bij een noodopgraving in de jaren '60 aan de Prinses Beatrixlaan een cultuurlaag aangetroffen met daarin 1e en 2e eeuwse terra sigillata en inheems-Romeins aardewerk.

Advies

Gezien de hoge verwachting op het aantreffen van archeologische waarden uit het neolithicum tot en met de nieuwe tijd wordt geadviseerd een inventariserend veldonderzoek middels verkennende boringen uit te voeren om de archeologische waarde en de mate van verstoring van het plangebied met voldoende mate vast te stellen. In een door mevr. L. Verniers en dhr. L. Rietveld van het gemeentelijk adviesbureau NMF opgesteld advies werd ook een verkennend booronderzoek geadviseerd.

1

INLEIDING

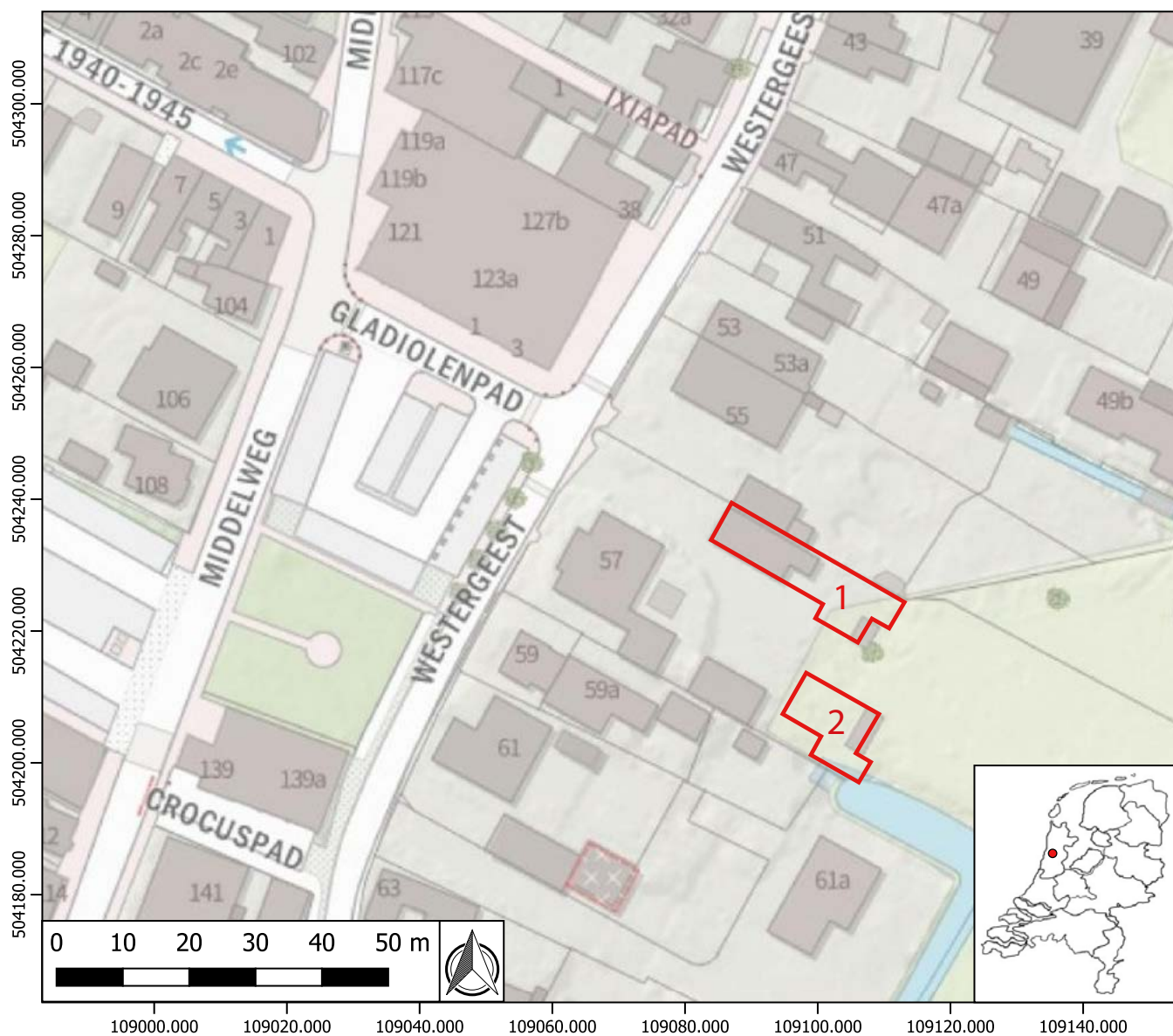
In september 2021 heeft Hollandia Archeologen, in opdracht van dhr. B. Balder van GRS Milieu, een archeologisch bureauonderzoek opgesteld voor een plangebied aan de Westergeest 57 in Uitgeest, gemeente Uitgeest (NH) (zie afb. 3 en 4). De aanleiding voor het archeologisch onderzoek is de geplande bouw van twee nieuwe woningen binnen twee verschillende bouwblokken (1 en 2) (zie afb. 1 en 2).

De hiermee gepaard gaande grondroering vormt mogelijk een bedreiging voor het archeologisch bodemarchief. Het bureauonderzoek brengt de bekende bodemkundige, historische en archeologische gegevens van het plangebied en de nabije omgeving in kaart om in vroeg stadium een zo nauwkeurig mogelijk beeld te vormen van de te verwachten archeologische resten.

Op basis van de resultaten van het inventariserend veldonderzoek wordt een advies geformuleerd waarop de gemeente Uitgeest besluit over de eventueel te nemen vervolgstappen. In ARCHIS3 is het onderzoek aangemeld onder onderzoeksmeldingsnummer 5111629100.

Afbeelding 3. Het plangebied op een luchtfoto.

Afbeelding 4. Het plangebied op een opentopokaart.

2

ONDERZOEKSGBIED

De onderzoekslocatie bevindt zich aan de straat de Westergeest die zich aan de oostelijke rand van Uitgeest bevindt. Achter op het perceel van huisnummer 57 worden twee nieuwe bouwblokken gerealiseerd en binnen elk van deze bouwblokken wordt één nieuwe woning gebouwd.

De RD-hoekcoördinaten van het perceel zijn: 109.067/504.248, 109.125/504.219, 109.116/504.193 en 109.053/504.227. Rond de bestaande bebouwing ligt het maaiveld op ca. 0,1-0,4 m +NAP, maar het achterste deel van het perceel waar de bouwblokken zullen komen te liggen, ligt lager op 0-0,3 m -NAP.

Huidige situatie

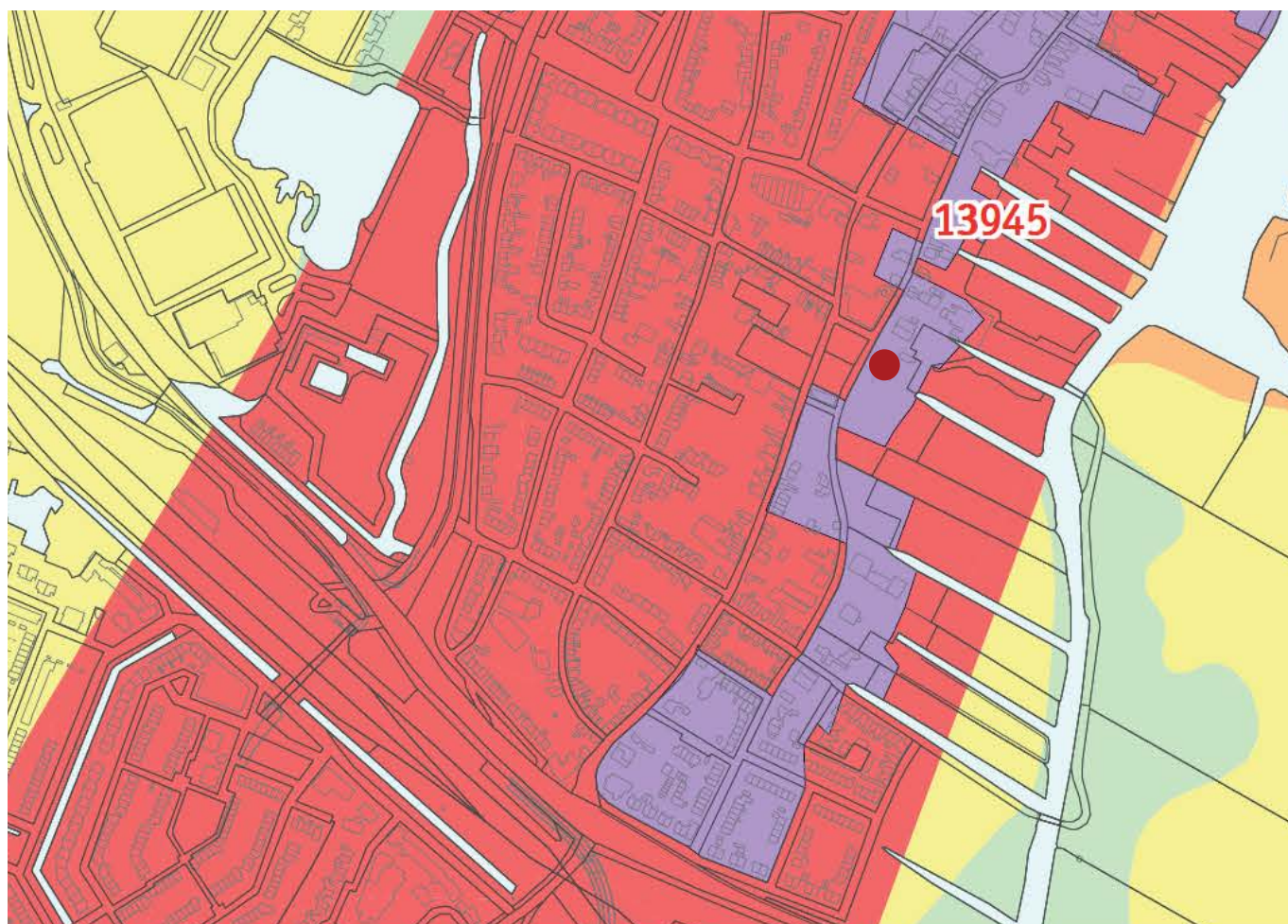
Direct aan de Westergeest staat de huidige woning met huisnummer 57. Direct achter het huis staat een bijgebouwtje en links achter de huidige woning staat een garage. De rest van het perceel is ingericht als tuin en is rond de bestaande bebouwing bestraat (zie afb. 3 en 4).

Toekomstige situatie

De huidige woning direct aan de Westergeest zal blijven staan. Bouwblok 1 komt ter hoogte van de garage te liggen. Deze zal ook deels hergebruikt worden voor de nieuwe woning. Het bouwvlak van deze woning heeft een oppervlakte van 182,03 m². Bouwblok 2 komt ter hoogte van het bijgebouwtje te liggen en deze zal wel worden gesloopt ten behoeve van de nieuwe woning. Het bouwvlak van deze tweede woning heeft een oppervlakte van 109,18 m². De onderkant van de funderingen van beide woningen komt op 90 cm -mv te liggen, maar er komen ook heipalen onder beide woningen. Er komen geen kelders en het gebruik van kruipruimtes wordt zoveel mogelijk beperkt door de hoge grondwaterstand (zie afb. 1 en 2).

Bekende vergravingen

Op de Verstoringsbronnenkaart staan geen bekende verstoringen afgebeeld in het plangebied. Het plangebied ligt echter wel net op de westelijke rand van het gebied waar ruilverkavelingsproject Uitgeest heeft plaatsgevonden tussen 1979 en 1990 (<https://rce.webgispublisher.nl>).

Archeologische beleidsnota gemeente Uitgeest

Archeologische beleidskaart met voorschriften behoeve van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ)
RAAP-notitie 3694, kaartbijlage 1, schaal 1:15.000

legenda

Archeologisch Waardevol Gebied (AWG)

- AWG1: wettelijk beschermd archeologisch monument
- AWG2: historische dorpskern (niet-beschermd archeologisch monument)
- AWG3: overige niet-beschermd archeologische monumenten

Archeologisch Waardevol Verwachtingsgebied (AWV)

- AWV1
- AWV2
- AWV3
- AWV4

overig

- AWV5
- 1215 Monumentnummer
- gemeentegrens
- water

voorschriften in bestemmingsplan (bij bodemingrepen dieper dan 35 cm -Mv)

bodemingrepen alleen toegestaan met vergunning van de provincie Noord-Holland of RCE

plangebieden groter dan 100 m², vroegtijdig inventariserend archeologisch onderzoek

vroegtijdig inventariserend archeologisch onderzoek (ondergrens: 0 m²)

voorschriften in bestemmingsplan

(bij bodemingrepen dieper dan 35 cm -Mv; voor type doel, zie rapport 1636 en kaartbijlage 6)

plangebieden groter dan 500 m², vroegtijdig inventariserend archeologisch onderzoek

plangebieden groter dan 1000 m², vroegtijdig inventariserend archeologisch onderzoek

plangebieden groter dan 2500 m², vroegtijdig inventariserend archeologisch onderzoek

plangebieden groter dan 5000 m², vroegtijdig inventariserend archeologisch onderzoek

vrijgegeven, geen archeologisch onderzoek noodzakelijk

Afbeelding 5. Uitsnede van de archeologische beleidskaart van de gemeente Uitgeest. Bron: Archeologiebeleid Gemeente Uitgeest, RAAP-notitie 3694.

3

BELEID

In de Erfgoedwet stellen het Rijk en de provincie dat in het ruimtelijk beleid zorgvuldig met het archeologisch erfgoed moet worden omgegaan. Voor gebieden waar archeologische waarden voorkomen of waar reële verwachtingen bestaan dat er ter plaatse archeologische waarden aanwezig zijn, dient voorafgaand aan bodemingrepen archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd. De uitkomsten van het archeologisch onderzoek dienen vervolgens volwaardig in de belangenafweging te worden betrokken. In 2008 heeft de gemeente Uitgeest 'Uitgeest, droge plek aan open water - Archeologienota gemeente Uitgeest' (De Boer e.a., 2008) laten opstellen. Hierin werden aanwijzingen gegeven over hoe de gemeente Uitgeest haar archeologiebeleid zou kunnen inrichten. In 2011 is daar een notitie op verschenen die het archeologiebeleid van de gemeente beschrijft (Kloosterman 2011, RAAP-notitie 3694). Het wettelijk kader voor de omgang met cultureel erfgoed is vastgelegd in de Monumentenwet 1988. In deze wet zijn in 2007 door de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMZ) de artikelen die betrekking hebben op de archeologie gewijzigd. Op deze manier heeft Nederland invulling gegeven aan het Verdrag van Valletta.

De provincie Noord-Holland speelt een belangrijke rol op het gebied van ruimtelijke ordening. In de Structuurvisie heeft zij haar cultuurhistorisch provinciaal belang gedefinieerd. De doelstelling voor de archeologie van de gemeente Uitgeest is als volgt: Het archeologisch beleid van de gemeente Uitgeest heeft tot doel haar archeologische erfgoed waar nodig te beschermen als bron van het gemeenschappelijke geheugen en als middel voor geschiedkundige en wetenschappelijke studie zonder meer maatschappelijke lasten in het leven te roepen dan strikt noodzakelijk. De uitgangspunten die daar weer uit voortkwamen zijn behoud in situ (behoud in de bodem), archeologie opgenomen in bestemmingsplannen, de verstoorder betaalt en draagvlakvergroting (RAAP-notitie 3694).

In het kader van deze archeologienota heeft de gemeente Uitgeest een archeologische beleidskaart opgesteld. De gemeente maakt onderscheid tussen twee typen archeologische gebieden. Dit zijn het 'archeologisch waardevol gebied' en het 'archeologisch waardevol verwachtingsgebied'. Deze gebieden zijn weer onderverdeeld in meerdere categorieën. Voor elke categorie gelden verschillende eisen waarbinnen een archeologisch onderzoek noodzakelijk is. Voor alle gebieden die geen Rijks- of provinciale monumenten zijn geldt een minimale diepte van 35 cm waarbinnen zonder onderzoek gegraven mag worden. Voor deze diepte is gekozen omdat deze de gemiddelde diepte van de bouwvoor aangeeft. In de bouwvoor zijn door onder andere ploegen geen archeologische sporen meer te verwachten.

Op deze beleidskaart is het onderzoeksgebied ingedeeld in categorie AWG-2 en dit betreft de historische dorpskern van Uitgeest, een niet-beschermd archeologisch monument. Het gebied van categorie AWG-2 is tevens aangemerkt als archeologisch monument (AMK 13945). Op deze beleidskaart is opgenomen dat bij werken met een oppervlak boven de 100 m² en grondroering dieper dan 0,35 m onder maaiveld rekening dient te worden gehouden met de aanwezigheid van archeologische waarden (zie afb. 5). Volgens het heersende bestemmingsplan 'Wonen Noorden Centrum' uit 2012 gelden er binnen het plangebied twee archeologische dubbelbestemmingen; 'Waarde-Archeologie 2' en 'Waarde-Archeologie 3'. 'Waarde-Archeologie 2' heeft een onderzoeksvrijstelling tot 100 m² en tot 35 cm -mv en 'Waarde-Archeologie 3' tot 500 m² en tot 35 cm -mv. Aangezien er twee regimes gelden, wordt het strengste regime, hier Waarde-Archeologie 2, aangehouden (www.ruimtelijkeplannen.nl).

4

DOEL EN METHODE

Het doel van een bureauonderzoek is om aan de hand van bestaande bronnen informatie te verzamelen over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen een bepaald gebied. Dit omvat de aan- of afwezigheid, het karakter en de omvang, de datering, gaafheid en conservering en de relatieve kwaliteit van de archeologische waarden. Afhankelijk van de omvang van de werkzaamheden, de aard van de aanleiding tot het onderzoek en de vraagstelling (welke archeologische waarden kunnen binnen het plangebied verwacht worden? En in hoeverre zullen de graafwerkzaamheden deze archeologische resten bedreigen?) zullen aanvullende gegevens verzameld dienen te worden.

Het bureauonderzoek resulteert in een rapport met een gespecificeerd verwachtingsmodel. Op basis van dit verwachtingsmodel wordt een (selectie)advies gegeven. Het bevoegd gezag, in dit geval de gemeente Uitgeest, kan hierop een (selectie)besluit maken ten aanzien van (eventueel) vervolgonderzoek. Tevens kan door middel van het bureauonderzoek in een vroeg stadium rekening worden gehouden in de planvorming met aanwezige archeologische waarden in de bodem. Bij een bureauonderzoek worden, indien voorhanden, bronnen geraadpleegd die informatie verschaffen over de geologie en archeologie van het betreffende gebied. Onder andere wordt gebruik gemaakt van:

1. Kaartmateriaal, zoals bodemkundige, geomorfologische, geologische en historische kaartgegevens, evenals beleidskaarten zoals gemeentelijke en provinciale verwachtingskaarten.
2. Gegevens omtrent eerder verricht onderzoek en vondstmeldingen in het gebied uit de database van het Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE).
3. Relevante geologische, historische en archeologische literatuur.

Type gegevens	Bron	Omschrijving
Geologie	De Mulder et al. 2003; Vos 2015	Formatie van Naaldwijk (laagpakket van Walcheren), formatie van Naaldwijk (laagpakket van Zandvoort), formatie van Nieuwkoop (Hollandveenlaagpakket).
Geomorfologie	Geomorfologische kaart van Nederland (PDOK)	Bebouwd gebied, ten oosten vlakte van getij-afzettingen (M72), getij-kreekbedding en zee-erosiegeul (R71) en welvingen in getij-afzettingen (L74).
Bodemkunde	Bodemkaart van Nederland (PDOK)	Bebouwd gebied, ten oosten moerige eerdgronden met een moerige bovengrond of moerige tussenlaag op gerijpte zavel of klei (Wg), kalkarme leek-/woudeerdgronden (pMn86C en pMn85C).
Maaiveldhoogte	Algemeen Hoogtebestand Nederland (AHN)	Rond bestaande bebouwing 0,1-0,4 m +NAP, achterop het perceel 0-0,3 m -NAP.

AARDWETENSCHAPPELIJKE GEGEVENS

De gemeente Uitgeest, waarin de onderzoekslocatie ligt, ligt in de West-Nederlandse kustzone. De ontstaansgeschiedenis van dit gebied valt samen met de zeespiegelstijging tijdens het holoceen (ca. 10.000 jaar geleden). Doordat de zeespiegelstijging 6000 jaar geleden iets was afgenomen werd het opgeslibte land in het westen niet meer opgeruimd en bleven er strandwallen en de daarachter liggende duinen over. Deze sloten het achterland af van het zeewater, waardoor er een uitgestrekt veenmoeras werd gevormd. Uitgeest ligt deels op zo'n strandwal en deze is ongeveer 5000 jaar geleden gevormd. De strandwal ligt nog op een oudere veenlaag waardoor we weten dat deze is gevormd na 3040 v. Chr. Aan de oostzijde van de strandwal werd er een tweede veenlaag gevormd die zich ontwikkelde tussen 2530 en 2020 v. Chr. (Vos 2015, 116). De strandwal liep vanaf Uitgeest door richting Vronen-St. Pancras ten noordoosten van Alkmaar. Dit was toen de kustlijn. Ten westen van de strandwal vormden zich getijdenafzettingen, maar aan de oostzijde lag een uitgestrekt veengebied dat vermoedelijk helemaal heeft doorgelopen tot aan de dekzandgebieden. De kustlijn verplaatste zich echter westwaarts door de vorming van nieuwe strandwallen, zoals die op de lijn Limmen-Alkmaar 4500 jaar geleden en de huidige kustduinen vanaf 4000 jaar geleden. Dit wil niet zeggen dat er op de oude strandwal van Uitgeest geen invloed meer was van getijdenafzettingen. Ten westen van Uitgeest lag immers het getijdengebied van het Oer-IJ, een voorloper van het IJ. Dit Oer-IJ voerde zoet water van de Rijn af via een meanderende geul waarvan het brede mondingsgebied ter hoogte van het huidige Castricum lag. Hierdoor lag dit gebied ook open voor getijdewerking vanuit zee (Tuinman 2019).

In de periode na de vorming van de strandwal van Uitgeest werden periodes met grote mariene activiteit afgewisseld met rustige fasen. Tijdens de rustige fasen ontstonden er getijdeafzettingen, zoals kwelders en wadplaten. Deze konden in actieve mariene fasen weer worden opgeruimd. Op meerdere plaatsen werd de strandwal doorbroken door geulen, zoals ter hoogte van de Slikker Die bij Akersloot en de Stierop bij Dorregeest. Hier waterde het veengebied op af. Een van de erosiegeulen bij Dorregeest brak door in een actieve mariene fase tussen ca. 850 en 650 v. Chr. In die periode slibden deze geulen dicht en werden daardoor juist geschikt voor bewoning. In de late ijzertijd vanaf 100 v.Chr. was ook de monding van het Oer-IJ tussen Castricum en Bakkum ter hoogte van de Schulpvaart en de Zeeweg geheel verzand, waardoor er geen getijdenwerking meer was. De voormalige getijdengeulen zijn grotendeels nog bewaard gebleven in waterlopen en sloten als de Schulpvaart, Dije en Hendriksloot. Ze bleven alleen open doordat het veen hierop afwaterde. In de late middeleeuwen, vooral in de 12e eeuw toen er via de Zuiderzee weer een verbinding was met zee, werden grote delen van het veen weggeslagen. Hierdoor ontstonden grote meren als het Uitgeestermeer, waaraan Uitgeest is gelegen. Andere laag gelegen delen konden hierdoor ook weer worden afgedekt met klei, de zogenaamde pikklei (Tuinman 2019).

Vanaf het moment dat de strandwal gevormd was (rond 3000 v. Chr.) werd deze bewoond. De oudste bewoning die tot nu toe is aangetroffen is bij Klein Dorregeest (Muller e.a. 2008). Hier werden vondsten en sporen aangetroffen van de Klokbeercultuur (2400-1900 v. Chr.). Ook dicht bij het dorp is een vondst gedaan die hierop wijst, namelijk die van een hamerbijl (Helderman 1972). Vanaf deze periode is vermoedelijk continu gewoond. Naast het late neolithicum/vroege bronstijd zijn er op het noordelijk deel van de strandwal en daaromheen sporen aangetroffen uit de late bronstijd, midden ijzertijd, late ijzertijd, Romeinse tijd, vroege middeleeuwen en late middeleeuwen (Muller e.a. 2008).

Afbeelding 6. Uitsnede van de kadastrale minuut van 1811-1832, geprojecteerd op de huidige topografie. Het plangebied is omkaderd. Kaart is niet op schaal, noorden is boven. Bron: HISGIS.

Afbeelding 7. Uitsnede van de Bonnekaart van 1900, het plangebied is omkaderd. Kaart is niet op schaal, noorden is boven. Bron: ARCHIS3.

HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE GEGEVENS

Historie

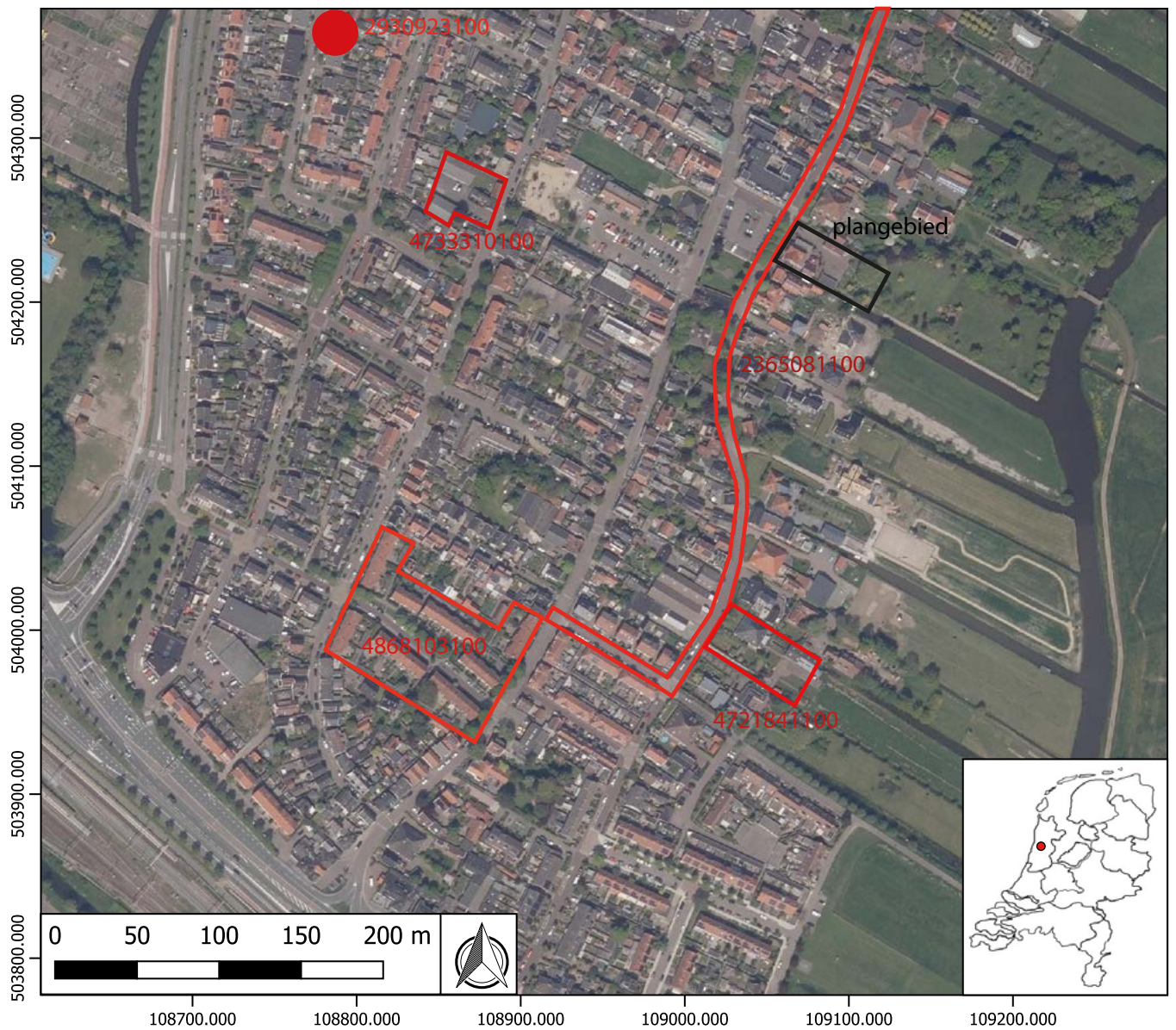
Uitgeest wordt voor het eerst genoemd in een inventarislijst van de abdij van Egmond uit het einde van de 11e eeuw. Blijkens deze lijst bezat het klooster inkomsten uit enkele landerijen in Hutgeest. In 1276 wordt Uitgeest opnieuw genoemd in een oorkonde van graaf Floris V, waarin hij de bewoners van Uytgeest vrijstelde van het betalen van tolgeld. Waarschijnlijk was in die tijd de bewoning geconcentreerd bij Dorregeest, omdat daar resten zijn gevonden van een vroeg middeleeuws tufstenen kerkje. Om onduidelijke redenen verplaatste de belangrijkste dorpsactiviteiten zich later naar Uitgeest, vermoedelijk in de 14e eeuw. Daar verrees in de veertiende eeuw een nieuw kerkje. Sindsdien vormde de Kerkbuurt aldaar het hart van Uitgeest waar bewoners van Assum, Benes, Westergeest, Oostergeest, Markenbinnen en andere buurtschappen afhankelijk van waren. De ligging op de strandwal en op de grens van het voormalige Oer IJ estuarium aan de westzijde en het uitgestrekte veengebied en later de Uitgeestermeer aan de oostzijde heeft voor de Uitgeesters vooral in de historische periode enige welvaart gezorgd (Noord-Hollands Archief).

Ter gelegenheid van een nieuw in te voeren belasting werden in 1514 alle steden en dorpen verplicht informatie te geven over hun financiële en economische situatie. Uitgeest telde in dat jaar 160 woningen. Volgens de toenmalige pastoor Jan Willemszoon gingen er in die jaren zo'n 750 Uitgeesters geregeld ter communie. De meesten van hen, aldus de pastoor, verdienden hun brood met vissen, vogeltjes vangen, spinnen en het weiden van koeien (Noord-Hollands Archief).

De periode 1500-1650 was voor Uitgeest, zoals ook in de rest van Holland, een periode van bloei. De landbouw floreerde en de nijverheid nam een grote vlucht. In deze periode nam het aantal inwoners sterk toe. In 1630 telde het dorp ruim 2000 inwoners en ca. 450 huizen en was daarmee een van de grootste dorpen in de kuststreek. Door de gunstige geografische ligging had het dorp reeds voor 1600 banden met de zeevaart. Schippers uit Uitgeest voeren naar diverse bestemmingen in Europa, van de Oostzee tot de Middellandse zee. Uitgeest bezat dan ook een kleine eigen vloot van haringbuizen. Daarnaast ontstond een diversiteit van nijverheidstakken, zoals de scheepsbouw, de stokken- en blokkenmakerij, de zeildoekweverij, de houtzagerij, de hennepklopperij en de touwslagerij. Door de verbouw van kool- en lijnzaad in de nabij gelegen droogmakerijen zoals de Schermer, kwam de olieslagerij eveneens tot bloei (www.uitgeest.nl). De Uitgeesters voorzagen onder andere Amsterdam van melk, boter en kaas en verder zeildoeken, touw, hout en allerlei andere scheepsbenodigdheden. In dit verband moet zeker Cornelis Corneliszoon genoemd worden, die eind zestiende eeuw in Uitgeest werkzaam was. Hij is de geschiedenis ingegaan als de uitvinder van de houtzaagmolen (Noord-Hollands Archief).

Historische kaarten

Op zowel de kadastrale minuut van 1811-1832 (zie afb. 6) als de Bonnekaart van 1900 (zie afb. 7) is het plangebied bebouwd. Op de kadastrale minuut staat volgens de bijbehorende aanwijzende tafels op de plaats van het plangebied een erf met een huis en een schuur afgebeeld (perceelnummer 575). Het naastgelegen perceel 574 is de tuin die bij het erf hoort. De percelen waren eigendom van Teunis Cornelissen, een bouwman uit Uitgeest. De schuur stond op de plaats waar bouwblok 1 zal worden gerealiseerd en het huis stond op de plaats van de huidige woning, direct aan de Westergeest. Op de Bonnekaart uit 1900 staat, net als op de kadastrale minuut, een huis afgebeeld dat direct aan de Westergeest ligt. Bouwblok 1 ligt echter niet binnen de contouren van dit huis.

Afbeelding 8. Overzicht van alle archeologische onderzoeken die zijn uitgevoerd in de nabije omgeving, zoals beschreven in hoofdstuk 6.

Ook achterop het perceel, ter hoogte van bouwblok 2, is geen bebouwing afgebeeld. Volgens de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) stamt de huidige woning aan de Westergeest uit 1930. Dit is niet dezelfde woning die op de Bonnekaart staat afgebeeld (www.bagviewer.kadaster.nl).

Archeologie

Het plangebied ligt binnen archeologisch monument 13945 van hoge archeologische waarde. Het betreft de historische kern van het dorp Uitgeest. De archeologische waarde van historische kernen bestaat uit de reeds aangetroffen of te verwachten aanwezigheid, boven of onder de grond, van bouwhistorische resten en archeologische sporen en voorwerpen. Samen bevatten zij een veelheid aan historische informatie over de ouderdom en ruimtelijke ontwikkeling van de kern (ARCHIS3).

In het plangebied is nog niet eerder archeologisch onderzoek uitgevoerd, maar in de nabije omgeving zijn er wel een aantal onderzoeken uitgevoerd (zie afb. 8), waaronder een door RAAP uitgevoerde archeologische begeleiding van de rioolwerkzaamheden over de gehele lengte van de Westergeest, inclusief zijstraatjes, tot aan de overgang naar de Langebuurt (2365081100). Er zijn 21 profielen gedocumenteerd (zie hoofdstuk 4.4 voor bodemopbouw). Op ca. 0,95 m -mv (ca. 1 m -NAP), direct onder de nieuwtijdse ophogingslaag is een laatmiddeleeuwse kuil aangetroffen met Paffrath aardewerk, daterend tussen 1050 en 1250. Verder zijn er ploegsporen gezien op 1,5 m -mv (1,4 m -NAP), vermoedelijk in het strandwalzand, maar deze konden niet goed worden gedateerd. Uit de onderkant van het ophoogpakket is nog een scherfje laatmiddeleeuws Andenne- of Zuid-Limburgs aardewerk afkomstig.

Ter hoogte van de Hogeweg 122-126 is er een booronderzoek uitgevoerd door IDDS, maar volgens de eerste bevindingen zijn er geen archeologische indicatoren aangetroffen (4733310100). Ter hoogte van Westergeest 85 is een karterend booronderzoek uitgevoerd door KSP Archeologie (4721841100). Volgens de eerste bevindingen is er direct onder de recente ophoging bouw materiaal opgeboord dat waarschijnlijk behoort tot de bebouwing (boerderij en bijgebouw) die staat afgebeeld op de kadastrale minuut. Daarnaast is er in de top van de getijdenafzettingen verbrande leem waargenomen en dit kan een indicator zijn voor een oudere vindplaats uit bijvoorbeeld de ijzertijd of Romeinse tijd (ARCHIS3).

Door Argo is aan weerszijden van de J.E. de Witstraat een booronderzoek uitgevoerd (4868103100). Het plangebied is gelegen op de strandwal, welke afloopt in westelijke richting. Hierop zijn, waarschijnlijk meerdere, ophogingslagen of akkerpakketten aanwezig. Hier is weer een recente ophogingslaag op aangebracht voor de bouw van de wijk rond 1950. In het meest noordwestelijke deel is een laagte, waarschijnlijk een duinpan, aangetroffen waarin veen zich heeft kunnen ontwikkelen naar aanleiding van de stijging van de zeespiegel, en daardoor de stijging van de grondwaterspiegel. In de meest zuidoostelijke hoek bevindt de strandwal zich op een diepte van 0,16 m NAP (0,85 m -mv). Verder in westelijke en noordelijke richting bevindt de strandwal zich dieper ten opzichte van het maaiveld. Deze diepte is minimaal -0,37 m NAP (1,25 m -mv) en maximaal -0,95 m NAP (1,65 m -mv). De enige vondsten, witbakkend en roodbakkend aardewerk, zijn afkomstig uit de recente ophoging of de bovenste akkerlaag uit de late middeleeuwen/nieuwe tijd.

Als laatste is er bij een noodopgraving in de jaren '60 aan de Prinses Beatrixlaan een cultuurlaag aangetroffen met daarin 1e en 2e eeuwse terra sigillata (waaronder fabrikaat van Lavoye uit 117-138 na. Chr.) en inheems-Romeins aardewerk (ARCHIS3).

Periode	Verwachting	Diepte	Omschrijving van de te verwachte resten
Paleolithicum-mesolithicum	Laag	n.v.t.	n.v.t.
Neolithicum	Hoog	Op de strandwal (vanaf 1,6 m -mv/2,0 m -NAP)	Aardewerk, houtskool, vuursteen, (on)verbrand botmateriaal, bewerkt natuursteen, huisplaatsen, paalkuilen, ploegkrassen, (afval)kuilen, cultuurlagen, waterputten, grafvelden, hout
Bronstijd	Hoog	In de top van het veen, onder zeeklei van laagpakket van Walcheren (vanaf 1,1 m -mv/1,5 m -NAP)	Aardewerk, houtskool, (on)verbrand botmateriaal, bewerkt natuursteen, huisplaatsen, paalkuilen, ploegkrassen, (afval)kuilen, cultuurlagen, waterputten, grafvelden, hout
IJzertijd-Romeinse tijd	Hoog	In de top van het veen, onder zeeklei van laagpakket van Walcheren (vanaf 1,1 m -mv/1,5 m -NAP)	Aardewerk, houtskool, (on)verbrand botmateriaal, bewerkt natuursteen, huisplaatsen, paalkuilen, ploegkrassen, (afval)kuilen, cultuurlagen, waterputten, grafvelden, metaal, hout
Vroege middeleeuwen	Hoog	Direct onder maaiveld	Aardewerk, houtskool, (on)verbrand botmateriaal, bewerkt natuursteen, huisplaatsen, funderingen, perceelsloten, paalkuilen, ploegkrassen, (afval)kuilen, cultuurlagen, waterputten, grafvelden, metaal, hout, leer, glas, bouw materiaal
Late middeleeuwen en nieuwe tijd	Hoog	Direct onder maaiveld	Aardewerk, houtskool, (on)verbrand botmateriaal, bewerkt natuursteen, huisplaatsen, funderingen, perceelsloten, paalkuilen, ploegkrassen, (afval)kuilen, cultuurlagen, beschoeiing, waterputten, grafvelden, metaal, hout, leer, glas, bouw materiaal

ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING

Bij een rioolbegeleiding over de gehele lengte van de Westergeest zijn 21 profielen gedocumenteerd. De bodemopbouw die hierbij is gedocumenteerd kan een idee geven van de bodemopbouw in het plangebied. Onder een laag ophoogzand, aangebracht ten behoeve van de huidige weg, is een donkerbruingrijs, zeer zandig kleipakket met veel fragmenten puin aanwezig. De top van dit kleipakket ligt tussen 0 en 0,2 m -NAP en het pakket is 0,5-0,7 m dik. Dit is waarschijnlijk de oude bouwvoor en/of opgebrachte tuingrond uit de nieuwe tijd. Onder dit pakket is een laag lichtbruin- tot (lichtgeel)grijs, kalkloos, matig fijn duinzand aanwezig. Dit pakket bevindt zich tussen 0,9 en 1,3 m -mv (ca. 0,85-1,2 m -NAP) en heeft een variërende dikte van 0,2 tot 1,1 m vanwege de door de aanleg van de weg en nutsvoorzieningen verstoorde oude bouwvoor/tuingrond die erbovenop ligt. Onder het duinzand is in de meeste profielen vanaf 1,3 tot 1,6 m -mv een dunne laag zandig veen zichtbaar van ca. 0,05-0,5 m dik. Onder het veen is vanaf 1,4 tot 1,8 m -mv (1,1-1,75 m -NAP) een pakket matig fijn grijs tot lichtbruingrijs zand met plantenresten aanwezig en dit is vermoedelijk het oude strandwalzand.

Op basis van de bestudering van de profielen kan worden geconcludeerd dat de Westergeest op de oostelijke flank van de strandwal is aangelegd. De bodemopbouw langs de Westergeest vertoont weinig verschillen, waaruit blijkt dat deze weg evenwijdig aan de strandwal loopt. De top van de strandwal bevindt zich aan de westzijde.

Volgens het DinoLoket is er direct ten zuiden van het plangebied een geologisch booronderzoek uitgevoerd. Het maaiveld lag hier op 0,40 m -NAP. Tot 1,1 m -mv (1,5 m -NAP) is zandige en zwak siltige klei opgeboord dat behoort tot de formatie van Naaldwijk (laagpakket van Walcheren). Hieronder bevindt zich tot 1,6 m -mv (2,0 m -NAP) het veen van de formatie van Nieuwkoop. Vervolgens is er een dik pakket matig fijn zand opgeboord van de formatie van Naaldwijk (laagpakket van Zandvoort) en dit loopt door tot 3,3 m -mv (3,7 m -NAP). Onder dit pakket bevindt zich een zeer dun laagje klei van 5 cm dik behorend tot de formatie van Naaldwijk (laagpakket van Wormer), maar van 3,35 tot 3,60 m -mv (3,75-4,0 m -NAP) is het veen van de formatie van Nieuwkoop weer opgeboord. Tot het eind van de boring op 7,5 m -mv (7,9 m -NAP) komt het laagpakket van Wormer van de formatie van Naaldwijk weer voor, dat bovenin bestaat uit zwak siltige klei en onderin uit matig fijn zand.

Er is een hoge verwachting op archeologische waarden uit de nieuwe tijd en de middeleeuwen. Eventuele archeologische resten uit deze perioden kunnen direct onder de recente bouwvoor voorkomen. Ook is er een hoge verwachting op het aantreffen van archeologische waarden uit de ijzertijd, Romeinse tijd en bronstijd. Deze kunnen zich in de top van het veen bevinden, behorend tot de formatie van Nieuwkoop, onder de zeeklei van het laagpakket van Walcheren (formatie van Naaldwijk). Bij de DinoLoket boring is het veen opgeboord vanaf 1,1 m -mv (1,5 m -NAP). Archeologische waarden uit het neolithicum kunnen zich bevinden op het niveau van de strandwal. Dit niveau is met de DinoLoket boring vanaf 1,6 m -mv (2,0 m -NAP) opgeboord.

CONCLUSIE EN ADVIES

In september 2021 heeft Hollandia Archeologen, in opdracht van dhr. B. Balder van GRS Milieu, een archeologisch bureauonderzoek opgesteld voor een plangebied aan de Westergeest 57 in Uitgeest, gemeente Uitgeest (NH). De aanleiding voor het onderzoek is de geplande bouw van twee nieuwe woningen binnen twee verschillende bouwblokken achter op het perceel van de huidige woning met huisnummer 57.

Op de archeologische beleidskaart is het onderzoeksgebied ingedeeld in categorie AWG-2 en dit betreft de historische dorpskern van Uitgeest, een niet-beschermd archeologisch monument. Het gebied van categorie AWG-2 is tevens aangemerkt als archeologisch monument (AMK 13945). Op deze beleidskaart is opgenomen dat bij werken met een oppervlak boven de 100 m² en grondroering dieper dan 0,35 m onder maaiveld rekening dient te worden gehouden met de aanwezigheid van archeologische waarden.

In het plangebied is nog niet eerder archeologisch onderzoek uitgevoerd. Door RAAP is een archeologische begeleiding uitgevoerd aan de Westergeest. Hierbij zijn laatmiddeleeuws aardewerk in het ophoogpakket en ploegsporen in het strandwalzand aangetroffen. Verder is ter hoogte van huisnummer 87 bouw materiaal, vermoedelijk van de bebouwing afgebeeld op de kadastrale minuut, en verbrand leem van een oudere vindplaats opgeboord. Aan de J.E. de Witstraat is de loop van de strandwal en de erbovenop liggende ophogingslagen en akkerpakketten met een booronderzoek goed gedocumenteerd. In de meest zuidoostelijke hoek bevindt de strandwal zich op een diepte van 0,16 m NAP (0,85 m -mv). Verder in westelijke en noordelijke richting bevindt de strandwal zich dieper ten opzichte van het maaiveld, minimaal -0,37 m NAP (1,25 m -mv) en maximaal -0,95 m NAP (1,65 m -mv). Hiermee valt te concluderen dat het onderzoeksgebied op de flank van deze strandwal ligt. Als laatste is er bij een noodopgraving in de jaren '60 aan de Prinses Beatrixlaan een cultuurlaag aangetroffen met daarin 1e en 2e eeuwse terra sigillata en inheems-Romeins aardewerk.

Er is een hoge verwachting op archeologische waarden uit de nieuwe tijd en de middeleeuwen. Eventuele archeologische resten uit deze perioden kunnen direct onder de recente bouwvoor voorkomen. Ook is er een hoge verwachting op het aantreffen van archeologische waarden uit de ijzertijd, Romeinse tijd en bronstijd. Deze kunnen zich in de top van het veen bevinden, behorend tot de formatie van Nieuwkoop, onder de zeeklei van het laagpakket van Walcheren (formatie van Naaldwijk). Bij een DinoLoket boring is het veen opgeboord vanaf 1,1 m -mv (1,5 m -NAP). Archeologische waarden uit het neolithicum kunnen zich bevinden op het niveau van de strandwal. Dit niveau is met de DinoLoket boring vanaf 1,6 m -mv (2,0 m -NAP) opgeboord.

Advies

Gezien de hoge verwachting op het aantreffen van archeologische waarden uit het neolithicum tot en met de nieuwe tijd wordt geadviseerd een inventariserend veldonderzoek middels verkennende boringen uit te voeren om de archeologische waarde en de mate van verstoring van het plangebied met voldoende mate vast te stellen. In een door mevr. L. Verniers en dhr. L. Rietveld van het gemeentelijk adviesbureau NMF opgesteld advies werd ook een verkennend booronderzoek geadviseerd.

LITERATUUR

Helderman, E.J. (1972). *Een stenen strijd- of hamerbijl uit Uitgeest*, in: *Westerheem* 21, p. 239-244.

Kloosterman, P. (2011). *Archeologiebeleid gemeente Uitgeest*, RAAP-notitie 3694, Weesp.

Mulder, E.F.J. de, et al. (2003). *De ondergrond van Nederland*, Utrecht.

Muller, A.; G. van Bergeijk; E. Drenth; P.C. de Vos & R.M. van Heeringen (2008). *Akersloot-Klein Dorregeest. Een vindplaats van de Klokbekercultuur in de gemeente Castricum, provincie Noord-Holland, Amersfoort*.

Tuinman, N.C. (2019). *Programma van Eisen Populierenlaan Uitgeest*, Zaandijk.

Vos, P. (2015). *Origin of the Dutch coastal landscape. Long-term landscape evolution of The Netherlands during the Holocene, described and visualized in national, regional and local palaeogeographical map series*, Utrecht.

Websites

AHN

ARCHIS3

DinoLoket

HISGIS

Ruimtelijke Plannen

Topotijdreis

BIJLAGEN

Inhoudsopgave

Bijlage 1: Archeologische perioden

Bijlage 2: Archeologisch stappenplan

BIJLAGE 1: ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

Nieuwe tijd	C	1.850-heden		NIEUWE TIJD	Laat-Neolithicum	B	2.450-2.000		NEOLITHICUM
Nieuwe tijd	B	1.650-1.850				A	2.850-2.450		
Nieuwe tijd	A	1.500-1.650			Midden-Neolithicum	B	3.400-2.850		
Late-Middeleeuwen	B	1.250-1.500		MIDDELEEUEWEN		A	4.200-3.400		
Late-Middeleeuwen	A	1.050-1.250			Vroeg-Neolithicum	B	4.900-4.200		
Vroege-Middeleeuwen	D	900-1.050				A	5.300-4.900		
	C	725-900			Laat-Mesolithicum		6.450-4.900		MESOLITHICUM
	B	525-725			Midden-Mesolithicum		7.100-6.450		
	A	450-525			Vroeg-Mesolithicum		8.800-7.100		
Laat-Romeinse tijd	B	350-450		ROMEINSE TIJD	Laat-Paleolithicum	B	18.000-8.800		PALEOLITHICUM
	A	270-350							
Miden-Romeinse tijd	B	150-270				A	35.000-18.000		
	A	70-150							
Vroeg-Romeinse tijd	B	25-70							
	A	12-25							
Late-IJzertijd		12 na Chr. - 250 v. Chr.		IJZERTIJD	Midden-Paleolithicum		300.000-35.000		
Midden-IJzertijd		500-250							
Vroege-IJzertijd		800-500							
Late-Bronstijd		1.100-800		BRONSTIJD	Vroeg-Paleolithicum		-300.000		
Midden-Bronstijd	B	1.500-1.100							
	A	1.800-1.500							
Vroege-Bronstijd		2.000-1.800							

BIJLAGE 2: ARCHEOLOGISCHE STAPPENPLAN

In het “stappenplan archeologie” wordt aangegeven welk traject bij planvorming bewandeld moet worden als het gaat om het inpassen van archeologische waarden en verwachtingen. Het is van groot belang om in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming rekening te houden met de archeologische waarden en verwachtingen en wel voordat men aanvangt met de globale invulling van een plangebied.

Het stappenplan gaat uit van een brede inventarisatie van wat er bekend is over de archeologische waarden. Op basis daarvan wordt zeer gericht ingezoomd op voor het plan(gebied) relevante archeologische informatie. Na iedere stap wordt beredeneerd gekozen voor meer diepgaand onderzoek op specifieke plekken, zodat uiteindelijk voldoende bekend is over aanwezige vindplaatsen om gemotiveerde afweging in het ruimtelijke-orderingsproces te kunnen maken.

I. Bureauonderzoek

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie - aan de hand van bestaande bronnen - over bekende of verwachte archeologische waarden binnen of relevant voor het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek inzicht bieden in eventueel benodigd inventariserend onderzoek (stap II, zie onder). Een bureauonderzoek bestaat uit een archief- en literatuuronderzoek van archeologische en bodemkundige gegevens die bij RCE, provincie, gemeente en/of andere instanties (b.v. universiteiten, musea) bekend zijn over het betreffende gebied. Het Bureauonderzoek dient de volgende aspecten te behandelen:

- * Aangeven wat de aanleiding is voor het bureauonderzoek en om welk gebied het gaat in verband met het bepalen van het onderzoekskader.
- * Beschrijven van het huidige gebruik van de locatie op basis van beschikbare relevante gegevens.
- * Beschrijven van het historische grondgebruik of de historische ontwikkeling van het gebied op basis van geofysische, fysische en historisch geografische gegevens.
- * Een korte impressie over de onstaansgeschiedenis van het landschap.
- * Een impressie van de bewoningsgeschiedenis.
- * Beschrijven bekende archeologische waarden.
- * Archeologisch waardevolle terreinen zoals deze zijn opgenomen in het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de RCE. Dezelfde terreinen zijn tevens opgenomen op de Archeologische Monumentenkaarten (AMK) van de provincies. Archeologisch waardevolle terreinen genieten wettelijke bescherming (ex artikel 3 en 6 van de Monumentenwet) of dienen een planologische bescherming te krijgen binnen het bestemmingsplan.
- * Archeologische vindplaatsen zoals deze in het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de RCE aanwezig zijn. Clustering van vindplaatsen kan wijzen op de aanwezigheid van bewoningssporen uit het verleden.
- * Beschrijven van de archeologische verwachtingen en opstellen van een gespecificeerd en onderbouwd verwachtingsmodel van de verwachte archeologische waarden.
- * Aan de hand van de door de RCE ontwikkelde Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. Gebieden met een hoge of middelhoge archeologische verwachtingswaarde of trefkans komen in ieder geval voor een nader archeologisch onderzoek in aanmerking.
- * Aan de hand van een meer gedetailleerde provinciale c.q. gemeentelijke verwachtingskaart.
- * Rapportage met daarin advisering ten behoeve van het vervolgtraject gerelateerd aan de verschillende stadia van het planvormingsproces.

II. Inventariserend veldonderzoek (IVO)

Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het zeer gericht aanvullen en toetsen van de uitkomsten van het bureauonderzoek. Stapsgewijs wordt bekeken óf er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat dan de aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit is. Ten behoeve van een IVO dient een Programma van Eisen (PvE) opgesteld te worden. In principe wordt het IVO uitgevoerd op basis van een Plan van Aanpak (PvA).

Het onderzoek kan bestaan uit de volgende methoden:

- * non-destructieve methoden: geofysische methoden ;
- * weinig destructieve methoden: oppervlaktekartering, booronderzoek, sondering (putjes van maximaal een vierkante meter);
- * destructieve methoden: proefsleuven.

Welke methoden (kunnen) worden ingezet hangt af van de locatie en vraagstelling. De onderbouwing voor de in te zetten methoden is in het bureauonderzoek gegeven. Een inventariserend veldonderzoek moet leiden tot een waardering en een archeologisch inhoudelijk selectieadvies.

Nadere toelichting onderzoeksmethoden: 1 en 2: Bij non-destructieve methoden moet men denken aan elektrische, magnetische en elektromagnetische methoden, eventueel in combinatie met remote sensing technieken.

Bij weinig destructieve methoden gaat het om oppervlaktekartering en booronderzoek. Dit houdt in dat het plangebied wordt gekarteerd door middel van het “belopen” van akkers en weilanden, waarbij gezocht wordt naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Daarnaast wordt door middel van boringen onderzocht hoe het staat met de bodemopbouw, en of er archeologische lagen of indicatoren te onderscheiden zijn. De aangetroffen vindplaatsen kunnen vervolgens nader bekeken worden met een meer diepgaand booronderzoek. Dit levert nadere informatie over de omvang en waardering op. Soms is het nodig om in dit stadium proefputjes te graven. Een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd indien uit de minder destructieve onderzoeksmethoden is gebleken dat er in een plangebied waardevolle archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Door middel van het graven van een aantal proefsleuven kunnen de exacte begrenzing, de datering en de graad van conservering van een vindplaats worden onderzocht. Uit het proefsleuvenonderzoek moet blijken of een vindplaats behoudenswaardig of zelfs beschermenswaardig is. Is dit het geval, dan zal bekeken moeten worden of de vindplaats ingepast kan worden in het plan. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat in eerste instantie uit van behoud van het bodemarchief in situ (ter plekke in de bodem).